

Sposób wydania inwentarza wynika bardziej z doświadczenia wydawców i ustalonej praktyki wydawniczej niż przyjętych powszechnie zasad. Szkoda, że w pracy nad źródłem spisanym w języku polskim nie wykorzystano *Instrukcji wydawniczej* pod red. Kazimierza Lepszego, opracowanej w oparciu o materiały polskie z okresu XVI–XVIII w. Niezależnie od swoich braków, pozwoliłaby niewątpliwie zachować określony standard edytorski. Pewne odstępstwa od tego standardu widać chociażby w przyjętej symbolice znaków wydawniczych i posługiwaniu się ciągłą numeracją przypisów, bez rozróżniania odniesień rzeczowych (komentarza historycznego) od aparatu filologicznego. Niezależnie od tych uwag poziom warsztatu edytorskiego należy ocenić wysoko.

Dzięki publikacji otrzymaliśmy łatwy dostęp do ważnego źródła umożliwiającego prowadzenie wielostronnych badań. Zainteresowani będą nim zapewne historycy różnych specjalności i archiwiści. Edycja pozwoli lepiej poznać archiwum różańskie Sapiehów z połowy XVII w., co ma szczególne znaczenie wobec jego późniejszego rozproszenia.

Piotr Dymmel

Słownik biograficzny archiwistów polskich, tom 3: 1835–2015, [red. nauk. t. 3 Ewa Rosowska], Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2017, ss. 295

Tuż przed VII Powszechnym Zjazdem Archiwistów Polskich zorganizowanym w Kielcach we wrześniu 2017 r. ukazał się długo wyczekiwany trzeci tom *Słownika biograficznego archiwistów polskich*. Dwa poprzednie tomy zostały opublikowane w 1988 i 2002 r., a zatem dzieliło je 14 lat, i teraz po prawie takiej samej przerwie doczekaliśmy się tomu trzeciego. Można się zastanawiać, czy ta regularność jest przypadkowa, czy też wynika z cyklu produkcyjnego poszczególnych tomów. Jeśli mamy do czynienia z tą drugą sytuacją, od razu można zgłosić postulat przyspieszenia prac wydawniczych i skrócenia czasu oczekiwania na następne tomy. Poza wszelką dyskusję pozostaje natomiast potrzeba utrzymania ciągłości tego biograficznego kompendium.

Obecny tom zawiera ponad 170 biografów archiwistów, a ściślej biorąc osób, które swoje życie zawodowe w całości lub tylko czasowo związały z archiwami i archiwistyką. Pierwotnie przy ustalaniu zasad doboru haseł w *Słowniku* kierowano się kryterium istotnego wkładu „w rozwój polskiej myśli, teorii i praktyki archiwalnej”. Na szczęście kryterium to pojmowano dość szeroko i nie zawsze konsekwentnie. Podobnie jest w tomie trzecim, w którym znalazło się miejsce dla wielu osób niebędących archiwistami w sensie zawodowym. Chodzi głównie o zasłużonych pracowników archiwów państwowych zatrudnionych w administracji i działach gospodarczo-technicznych. Włączenie tych osób do *Słownika* pozwala znacznie lepiej poznać rzeczywiste środowiska i społeczność archiwalną w Polsce.

Biogramy opublikowane w niniejszym tomie obejmują osoby zmarłe w okresie od 1835 do 2015 r., natomiast dwa poprzednie tomy uwzględniały wyłącznie archiwistów z XX w. Przesunięcie chronologii haseł na wiek XIX jest zasługą autorów, którzy opracowali życiorysy czterech (a nie trzech, jak podano we wstępie) archiwistów lubelskich z tego czasu: Piotra Zagrobskiego, Józefa Cękałskiego, Józefa Detmerskiego i Konstantego Millera. Biorąc pod uwagę ten precedens, można się zastanawiać, czy w przyszłości zakres chronologiczny *Słownika* nie powinien zostać rozszerzony na wiek XIX, a może nawet na wcześniejsze stulecia. Niewątpliwie byłoby to korzystne ze względu na możliwość gromadzenia w jednym miejscu informacji o archiwistach polskich działających w różnych okresach, w różnych warunkach historycznych i w różnych archiwach. Uwzględnienie w tomie trzecim wieku XIX nie zmienia jednak faktu, że zasadnicza część biogramów dotyczy osób żyjących w XX w., których aktywność zawodowa przypadła na półwiecze po II wojnie światowej. Do pokolenia starszych archiwistów, działających w pierwszej połowie XX w., których życiorysy zostały tu zamieszczone, należą: Józefa Okoniewska, Jan Riabinin, Józef Seruga, Stefan Stosyk i Aleksander Włodarski.

Wewnętrzny układ haseł odpowiada ustaleniom przyjętym dla dwóch pierwszych tomów, stąd można powiedzieć, że został on już praktycznie sprawdzony. Z oczywistych względów w biogramach najwięcej miejsca poświęca się na omówienie działalności

archiwalnej. Podawane są informacje o pracy w archiwach i dorobku naukowo-archiwalnym, które pozwalają na w miarę dokładne zapoznanie się z karierą zawodową, wykonywanymi pracami i czynnościami, osiągnięciami zawodowymi, zainteresowaniami badawczymi, publikacjami i dokonaniem organizacyjnymi. Ważnym uzupełnieniem życiorysów zawodowych są informacje o aktywności społecznej, zarówno na płaszczyźnie archiwalnej, jak i poza nią.

Na szczególną uwagę w omawianym tomie zasługuje *Przedmowa*, napisana przez Ewę Rosowską. Nie tylko zawiera ona typowe elementy dla tego rodzaju tekstów wprowadzających w lekturę książki, ale – co ważniejsze – pokazuje rolę *Słownika* jako źródła badań nad środowiskiem archiwalnym. Na podstawie zamieszczonych biogramów autorka trafnie wskazuje na kilka ważnych zagadnień, charakterystycznych dla tego środowiska, które kształtowało się i rozwijało przez kilka dziesięcioleci po II wojnie światowej. Zalicza do nich rolę kierunkowego wykształcenia uniwersyteckiego, powiększenie zasięgu instytucji zatrudniających archiwistów, zaangażowanie w pozazawodową działalność społeczną, tworzenie państwowej sieci archiwalnej na Ziemiach Odzyskanych, wzrastającą rolę archiwów regionalnych i poszerzenie zakresu działalności archiwów państwowych. Ten z konieczności bardzo skrótowy obraz, choć zapewne wymagający uzupełnienia o dodatkowe elementy, jak choćby status społeczny archiwistów czy miejsce archiwów w systemie państwa totalitarnego, stanowi dobry punkt wyjścia do formułowania problemów

badawczych i prowadzenia osobnych studiów obejmujących zakres od biografii indywidualnych do biografii zbiorowej społeczności archiwistów polskich.

Słownik wydano starannie, jego szata graficzna nawiązuje do poprzednich tomów, z tą jednak różnicą, że oprawa ma lakierowaną okleinę papierową, a nie materiałową, jak wcześniej. Tom został zaopatrzony w funkcjonalny aparat informacyjny, który ułatwia korzystanie z wydawnictwa. Przed wszystkim pod każdym biogramem znajdują się referencje bibliograficzne odsyłające do publikacji drukowanych oraz źródeł. Pozwalają one na weryfikację treści haseł, orientują w dotychczasowej literaturze przedmiotu, a dodatkowo wskazują możliwe kierunki dalszych badań. Na początku *Słownika* znajdują się dwa wykazy skrótów. Pierwszy dotyczy nazw instytucji, tytułów czasopism i wydawnictw, drugi – wyrazów powtarzających się w hasłach. Bez obu wykazów skrótów korzystanie ze *Słownika* byłoby znacznie utrudnione, jeśli nie wręcz niemożliwe. Trzeba jednak powiedzieć, że tych skrótów jest bardzo dużo, co też nie ułatwia lektury haseł. Można zastanowić się, czy w przyszłości nie ograniczyć ich liczby do tych powszechnie stosowanych, bez wprowadzania nowych, tworzonych tylko na potrzeby tego wydawnictwa. Korzystanie ze *Słownika* ułatwia znajdujący się na początku alfabetyczny spis biogramów zamieszczonych w tomie trzecim, który zawiera następujące informacje: nazwisko i imię osoby, lata życia osoby, imię i nazwisko autora hasła, odniesienie do strony publikacji. Na końcu tomu z kolei

znajduje się spis biogramów zamieszczonych we wszystkich dotychczas wydanych tomach, co jest konieczne przy zastosowaniu systemu holenderskiego w układzie haseł. Spis ten jest uporządkowany alfabetycznie i zawiera podobne dane, jak w spisie biogramów dla poszczególnych tomów, z tą różnicą, że zamiast odniesienia do stron podaje się numer tomu.

Piotr Dymmel

***Wiedza o papierze dla konserwatorów zbiorów*, red. Władysław Sobucki, Elżbieta Jeżewska, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2015, ss. 213**

Papier – jeden z najstarszych nośników informacji. Nietrwały, a mimo to ciągle w użytku. O tym, czym jest w istocie, w publikacji *Wiedza o papierze dla konserwatorów zbiorów* opowiadają: prof. Władysław Sobucki – pracownik Zakładu Badań Specjalistycznych i Technik Dokumentacyjnych Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, oraz Elżbieta Jeżewska – absolwentka tej uczelni, konserwator malarstwa.

Książka składa się z czterech rozdziałów: *Wiadomości ogólne*, *Wytwarzanie papierów metodą ręcznego czerpania*, *Maszynowa produkcja papierów* oraz *Uwagi konserwatorskie*.

Pierwszy rozdział zawiera podstawowe informacje o papierze. Podaje jego definicję oraz cechy charakterystyczne. Już na wstępie